

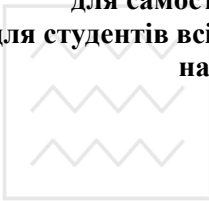

Національний університет

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Факультет менеджменту
Кафедра політології, соціології і права

036-116

Методичні рекомендації
до семінарських занять і завдання
для самостійної роботи з дисципліни "Соціологія"
для студентів всіх напрямів підготовки НУВГП заочної форми
навчання згідно з вимогами ECTS

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Рекомендовано
науково-методичною
радою НУВГП
протокол №6 від
19.02.2013р.

Рівне 2013

Методичні рекомендації до семінарських занять і завдання для самостійної роботи з дисципліни "Соціологія" для студентів всіх напрямів підготовки НУВГП заочної форми навчання згідно з вимогами ECTS// Ткаченко Г.І., Циганчук А.С., Шевчук Т.Є – Рівне: НУВГП, 2013 – _43 с.

Упорядники: Ткаченко Г.І., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, соціології і права;
Циганчук А.С., кандидат філософських наук, доцент кафедри політології, соціології і права;
Шевчук Т.Є., старший викладач кафедри політології, соціології і права

Відповідальний за випуск: Ткаченко Г.І., кандидат політичних наук, доцент зав. кафедри політології, соціології і права

Зміст

I. Мета і завдання навчальної дисципліни	3
II. Обсяг і структура навчальної дисципліни "Соціологія"	5
III. Тематичний зміст лекційного курсу	6
IV. Плани та завдання для семінарських занять	7
V. Організація самостійної роботи.	37
V. 1. Завдання для (самостійної) позааудиторної роботи.	37
V. 2. Питання для контролю самостійно опрацьованого матеріалу	39
V. 3. Завдання для самоконтролю знань.....	40
V. 4. Тематика рефератів, ессе.	41
VI. Засоби проведення поточного і підсумкового контролю знань.....	42
VIII. Критерії оцінки знань студентів.....	46
Література.....	48

©Ткаченко Г.І., 2013
Циганчук А.С., 2013
Шевчук Т.Є., 2013
© НУВГП, 2013

I. Мета і завдання навчальної дисципліни

«Соціологія» є фундаментальною дисципліною, її призначення проявляється у здатності осмислювати і описувати соціальні явища, прогнозувати розвиток соціальних процесів, формувати науковий світогляд у громадян країни. Знання основ соціології дозволяє владним структурам, політичним партіям, вченим і рядовим громадянам діяти усвідомлено, науково прогножуючи можливі наслідки своїх кроків. Оволодіння майбутніми фахівцями знаннями основ соціології є необхідною складовою частиною їх загально-професійної освіти. Освітньо-професійна програма передбачає наступні вимоги до зазначених знань та умінь.

Мета дисципліни:

1. Сформувати у студентів систему знань про основні поняття соціології, історію її становлення у світі та в Україні;
2. Усвідомити сутність соціального життя та соціальної структури суспільства, опанувати методику сучасного соціологічного аналізу суспільних відносин;
3. Ознайомити студентів з науковими перспективами у галузі соціології;

У результаті вивчення даного курсу студент повинен:

знати: історію формування предмета соціології, головні цілі використання соціологічного знання; отримати чітке уявлення про суспільство, його структуру, місце і роль людини в ньому; основні типи соціальних зв'язків, соціальних інститутів, їх види та функції; основні елементи соціальної структури; розуміти природу соціальних груп, знати їх класифікацію; знати характеристику етнічних спільностей та етногенезу, аналізувати причини, етапи та шляхи подолання етнічних конфліктів; характеристику змісту, форм та витоків соціального контролю; основні принципи побудови програми соціологічного дослідження; основні методи збору соціологічних даних: анкетного опитування, експертного опитування, інтерв'ю, аналіз документів, спостереження, соціального експерименту;

вміти: пояснити, що таке особистість, охарактеризувати основні фактори, які формують особистість у процесі соціалізації, описати механізм соціалізації; визначити поняття соціального статусу та соціальної ролі індивіда, мати уявлення про процес рольового конфлікту; описати механізм соціальних відхилень, девіантної поведінки та соціального контролю; визначати сутність соціальної дії та соціальних відносин; визначати поняття «соціальний процес»,

Національний університет

виділяти основні види процесів: диференціації, інтеграції, мобільності, соціального конфлікту та уміти їх проаналізувати; здобути навички самостійного проведення соціологічних досліджень з найбільш актуальних проблем сучасного життя і практичного ефективного використання їх результатів.

Основні **задачі** дисципліни: формування цілісного уявлення про специфіку, об'єкт і предмет соціологічного знання, історію зарубіжної та вітчизняної соціології, перспективи її подальшого розвитку; набуття навичок організації і проведення конкретно-соціологічних досліджень і практичного ефективного використання їх результатів; вивчення елементарної соціальної структури та основ соціальної поведінки.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Назва змістових модулів і тем	Заочна форма				
	лекції	семінари	індивідуальна робота	самостійна робота	всього
Модуль 1. Соціологія – наука про суспільство					
Тема 1. Соціологія як наука	2	1		5	
Тема 2. Суспільство як соціальна система	1			5	
Тема 3. Соціальна структура суспільства	1			5	
Тема 4. Організація соціологічних досліджень, методи збирання та аналізу соціологічної інформації	2	1		5	
Разом модуль 1	6	2		20	
Модуль 2. Галузеві та спеціальні соціологічні теорії					
Тема 5. Соціологія особистості	1	1		5	
Тема 6. Соціологія праці і управління	2			5	
Тема 7. Соціологія шлюбу та сім'ї	1	1		5	
Разом модуль 2	4	2		15	
Модуль 3. Індивідуальна (контрольна) робота					
			32		
Всього годин	10	4	32	35	81

Форма семестрового контролю – залік (іспит).

Навчальний курс "Соціологія" складається з двох модулів і передбачає вивчення їх протягом одного семестру.

Курс включає такі форми роботи:

- лекційні та семінарські заняття;
- виконання контрольної роботи;
- самостійна робота над окремими темами і питаннями визначеними викладачем;
- індивідуальні, консультативні заняття під керівництвом викладача;
- залік (іспит) за програмою.

III. Тематичний зміст лекційного курсу

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Соціологія як наука

2 год.

1. Об'єкт і предмет вивчення соціології.
2. Структура соціології.
3. Категорії, методи, закони та функції соціології.
4. Місце соціології в системі суспільних наук.

Тема 2. Суспільство як соціальна система

1 год.

1. Сутність, ознаки, основні теорії розвитку суспільства.
2. Характеристика суспільства як системи.
3. Соціальні зміни, соціальний розвиток.

Тема 3. Соціальна структура суспільства

1 год.

1. Сутність соціальної структури суспільства її складові елементи.
2. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність.
3. Особливості соціальної структури сучасної України.

Тема 4. Соціологічні дослідження, принципи і методи його організації та проведення

2 год.

1. Поняття, класифікація та етапи проведення КСД.
2. Програма соціологічного дослідження.
3. Вибірка в соціологічному дослідженні.
4. Методи збору первинної соціологічної інформації.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Соціологія особистості

1 год.

1. Поняття "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість".
2. Сутність та структура особистості.
3. Типологія особистості.
4. Поняття соціалізації: сутність, етапи, компоненти.

Тема 6. Соціологія праці і управління трудовим колективом

2 год.

1. Мета, завдання, основні категорії соціології праці.
2. Сутність і характеристики соціального управління.
3. Трудовий колектив: сутність, види, функції.
4. Особливості інженерної праці.

Тема 7. Соціологія шлюбу та сім'ї

1 год.

1. Сутність та історичні форми шлюбу.
2. Сім'я як об'єкт соціологічного аналізу.
3. Типологія та функції сімей.
4. Проблеми та протиріччя сучасних сімейно-шлюбних відносин.

IV. Плани та завдання до семінарських занять

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Соціологія як наука

План заняття.

1. Предмет і об'єкт дослідження соціології.
2. Структура соціологічного знання. Р.Мертон.
3. Закони та категорії соціології.
4. Функції соціології та її місце в житті суспільства.

Література [1, 2, 9, 14, 22, 27, 29]

Розпочати вивчення теми слід із визначення походження самого терміну "соціологія". Соціологія — наука, яка вивчає людське суспільство і поведінку людей у соціальних обставинах. Об'єктом соціологічного пізнання виступають соціальні зв'язки і соціальні відносини. Предмет чітко окреслює сферу і мету дослідження. Відтак, предметом соціології є діяльність особи, соціальних спільнот та різноманітних верств людей у суспільному житті.

Нині існує більше 100 дефініцій соціології. Це пов'язано з різним підходом до трактування предмета соціології. Одні трактування підкреслюють об'єктивний характер соціальної дійсності, отже, ідею об'єктивної закономірності; інші на перше місце виводять активний фактор у соціальних відносинах (суб'єкт дії, дійову особу), виділяючи поняття соціальної спільноти як основоположної категорії соціологічного аналізу. Структура соціології представлена загальнотеоретичною соціологією, соціологічними теоріями середнього рівня (спеціальні теорії), емпіричною соціологією.

З'ясовуючи структуру соціології, варто вказати, що соціологія — це система знань, а відтак, наявність стійких зв'язків між елементами, що утворюють цілісність, є найважливішою властивістю системи.

Готуючи відповіді на питання до семінарського заняття, слід звернути увагу на категорії в соціологічній науці відображають властивості об'єктивної реальності, яка була виділена практикою людей і стала об'єктом даної науки і пояснити найпоширенішу

Національний університет
Дніпропетровського регіону економіки та підприємств

категорію соціології соціальне.

Щодо функцій, які соціологія здійснює у суспільстві, виділимо найважливіші:

– теоретично-пізнавальна (пов'язана з вивченням закономірностей соціологічного розвитку, тенденцій зміни різних соціальних явищ і процесів);

– практично-перетворювальна (зумовлена участю соціології у виробленні практичних рекомендацій щодо поліпшення ефективності управління різними соціальними процесами);

– світоглядно-ідеологічна (завдяки їй соціологія бере участь у формуванні наукового світогляду).

- **Дати визначення наведених термінів і понять:** соціологія, мікросоціологія, макросоціологія, об'єкт соціології, предмет соціології, фундаментальна соціологія, прикладна соціологія, теорії середнього рівня, категорія "соціальне", методи соціології, функції соціології.

- **Питання для обговорення.**

1. В чому полягає відмінність між об'єктом та предметом науки?
2. Проаналізуйте категорії соціології. Поясніть сутність соціального.

3. Чи можна соціологію вважати універсальною наукою? Аргументуйте.

4. Наведіть приклади теорій середнього рівня. В чому полягає їх специфіка?

5. Яку роль у суспільстві виконує сучасна соціологія? Визначте її функції.

- **Контрольні питання.**

1. Дайте визначення соціології як науки.

2. Які структурні елементи суспільства вивчає соціологія?

3. В чому полягає сутність теорії трьох рівнів Р.Мертонна?

4. Яку структуру має соціологічна наука?

5. Який існує зв'язок соціології з іншими суспільними і гуманітарними науками?

6. З якою метою соціологія вивчається у вузах?

- **Вибрати вірні відповіді на запитання тестів.**

1. Суть теоретичної функції соціології полягає у:

а) перетворенні соціальних інститутів;

б) зборі первинної соціальної інформації;

в) поширення впливу на свідомість і поведінку людей з метою

формування їх певних соціальних якостей;

г) поновлення та збагачення соціологічного знання в розробці концепцій, ключових понять і категорій соціології на основі досліджень соціальної дійсності.

2. Прогностична функція – це:

- а) визначення методів виникнення соціальної реальності;
- б) прийняття управлінського рішення;
- в) обґрунтування наукової перспективи розвитку особистості, спільноти, соціальної групи, суспільства;
- г) отримання і систематизування соціологічної інформації.

3. Яке з положень найбільш вірно визначає місце соціології в системі суспільних наук?

- а) Соціологія є складовою частиною соціальної філософії;
- б) це самостійна наука, яка має свій науковий інструментарій;
- в) соціологія не може існувати без висновків інших наук;
- г) соціологія розкриває соціальні аспекти трудової поведінки людей.

4. Вкажіть на функцію соціології, що засвідчує її здатність до вироблення науково обґрунтованих прогнозів про тенденції розвитку соціальних процесів та явищ:

- а) пізнавальна;
- б) інформаційна;
- в) прогностична;
- г) організаційно технологічна.

5. Вкажіть на рівень соціологічного знання, до якого відносять спеціальні та галузеві соціологічні теорії:

- а) теорії середнього рівня;
- б) конкретно-соціологічні дослідження;
- в) емпірична соціологія;
- г) загально соціологічні теорії.

- **Виконати практичні завдання:**

Завдання 1. За допомогою соціологічної уяви, яку демонструє Е.Гідденс наведіть приклад і проаналізуйте будь-яке соціальне явище чи подію. (*фрагмент твору Е.Гідденса додається*).

"Як постав сьогоднішній світ? Чому умови нашого життя так відрізняються від тих, за яких жили наші батьки й діди? В якому напрямку відбуватимуться зміни в майбутньому? Ці питання становлять щонайактуальніший інтерес для соціології — наукової галузі, яка, з огляду на сказане вище, має відігравати роль у новітній

Соціологія — це вивчення соціального життя людини, груп людей та суспільств. Це надзвичайно цікава й захоплююча справа, оскільки йдеться про нашу власну поведінку як суспільних істот. Поле соціологічних досліджень надзвичайно широке — від аналізу випадкових зустрічей між окремими індивідами на вулиці й до вивчення глобальних соціальних процесів.

...Соціологія показує, що треба мати набагато ширший погляд на те, чому ми є такі, які ми є, і чому ми поводимося так, а не інакше. Вона вчить нас, що те, що ми сприймаємо як природне й неминуче, добре або істинне, може й не бути таким, і що наші «нахили» формуються під потужним впливом історичних та суспільних сил".

...Соціологічна уява вимагає від нас передусім уміння «*мислити себе*» *паза звичним перебігом особистого повсякденного життя, щоб поглянути на нього по-новому*. Уявіть собі таку просту дію: ви п'єте чашку кави. Що ми можемо сказати щодо такої начебто нецікавої дії з соціологічної точки зору? Надзвичайно багато. По-перше, ми зауважимо, що пити каву — це не просто тамувати спрагу. Пиття кави має символічну цінність і є невід'ємним елементом нашої повсякденної суспільної діяльності. Часто ритуал, пов'язаний з питтям кави, має набагато більшу вагу, аніж сам акт споживання напою. Двоє людей, домовляючись про зустріч за кавою, мабуть, більше зацікавлені у тому, щоб зійтися й погомоніти, а не в тому, що збираються пити. Власне, в усіх відомих нам суспільствах споживання їжі й напоїв є нагодою для соціального спілкування та здійснення ритуалів. Ця тема взагалі багата на матеріал для соціологічного вивчення.

По-друге, кава — *наркотик*, який містить у собі кофеїн, що збуджує діяльність мозку. Проте тих, хто надуживає кавою, більшість *людей* західної культури не сприймає як *наркоманів*. Подібно до алкоголю, кава вважається суспільно прийнятним наркотиком, тоді як маріхуана — ні. Проте є суспільства, які терпимо ставляться до споживання маріхуани чи навіть кокаїну, але не схвалюють споживання ані кави, ані алкогольних напоїв. Соціологи прагнуть з'ясувати причини таких контрастів.

По-третє, індивід, який випиває чашку кави, прилучається до надзвичайно складної структури суспільних та економічних відносин, що пронизує увесь світ. Виробництво, транспортування та розподіл кави вимагають безперервного здійснення ділових операцій та укладання контрактів між людьми, що живуть за тисячі кілометрів від

споживача кави. Вивчення таких глобальних трансакцій є важливим завданням соціології, оскільки багато аспектів нашого життя сьогодні визначаються впливами та комунікаціями, що діють у масштабах усього світу.

І, нарешті, кожен індивідуальний акт споживання кави зумовлюється тривалим процесом попереднього суспільного та економічного розвитку. Разом із багатьма іншими, нині звичними складовими компонентами західної дієти - такими ж чай, банани, картопля та білий цукор — каву стали широко споживати лише з кінця дев'ятнадцятого сторіччя. Хоча цей напій походить із Середнього Сходу, проте його масове споживання в Європі поширилося під час західної колоніальної експансії, особливо активно здійснюваної півтора століття тому. Фактично вся кава, яку споживають у країнах Заходу сьогодні, завозиться із територій (Південної Америки та Африки), колонізованих європейцями. Отже, її аж ніяк не можна вважати природною складовою західної дієти".

Джерело: Е.Гіденс. Соціологія /Пер. з англ. Наук, редактор перекладу О. Іващенко. - К., 1999. - С. 16-19

Завдання 2. Визначте три рівні структури соціологічної системи знань. Дайте відповідь, до якого рівня відносяться нижче наведені теорії:

- а) теорії, що займаються вивченням конкретних проблем суспільного життя;
- б) теорії про закони розвитку та відтворення окремих соціальних спільног (місто, село);
- в) теорії, що вивчають фундаментальні наукові проблеми, пов'язані з формуванням знань про соціальну діяльність;
- г) галузеві соціологічні теорії;
- д) теорії методики та техніки конкретних соціологічних досліджень;
- е) теорії, що аналізують окремі елементи соціального механізму.

Завдання 3. Дайте відповідь на поставлене питання. Обґрунтуйте свою відповідь, використовуючи конкретні соціологічні категорії, попередньо давши їм визначення: соціальне, соціальне явище, соціальні відносини.

Жінка купує чотири путівки в будинок відпочинку в Криму, де вона та її сім'я будуть відпочивати два тижні. Визначте, що в цій ситуації зацікавило б соціолога в першу чергу:

- а) розглянув би придбання путівок щодо того, яким є бюджет сім'ї, структура та джерела доходів, рівень забезпечення інших потреб;

б)

з'ясував би, чому жінка вибрала саме це місце для відпочинку з урахуванням природних та кліматичних умов;

в) відмітив би, що разом із жінкою, яка купила путівки, їдуть відпочивати її чоловік та двоє дітей; зацікавився б тим, наскільки та яким чином вони могли вплинути на її рішення.

- Індивідуальні творчі завдання.

Завдання 1. Проілюструйте казку, уривок із казки, чи іншого твору, використовуючи всі поняття та функції, які на сьогодні відомі вам з курсу «Соціологія»: соціальна проблема, соціологічна проблема, мікросоціологія, соціальне, соціальне явище, соціальні відносини, соціальний закон, знання, прогностична функція, наука та інші поняття. Які проблеми соціального життя постають майже у кожному реченні казкового твору.

Завдання 2. Спробуйте розвинути свою власну соціологічну уяву та підібрати приклад, який можна розглянути із соціологічного погляду.

Зразки виконання індивідуальних творчих завдань.

Зразок 1. Сюжет: казка Ганса Христіана Андерсена «Свинопас».

Сюжет казки про принца невеличкого збіднілого королівства, який захотів одружитися на доньці імператора і надіслав їй дарунки, яких вона не оцінила. Тоді він, перевдягнувшись у свинопаса, змайстрував чудернацькі речі, що захопили принцесу. Маючи непереборне бажання отримати їх, вона розраховалась зі свинопасом поцілунками. Дізнавшись про це, батько виставив її разом із свинопасом за межі королівства. Згодом вона почала жалкувати, що не дала згоди принцу. А принц не захотів одружитися на принцесі, бо дівчина не вмiла цінувати краси природних речей, віддаючи перевагу штучним витівкам.

Коментар: казка концентрує в собі мудрість і образність, силу переконання і доступність ь сприйняття.

Казка - це один із перших досвідів соціалізації особистості (оскільки вводить індивіда у суспільство шляхом засвоєння ним елементів культури, норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості).

З перших рядків казки Андерсена "Свинопас" ми зустрічаємося із поняттям соціальне: "Жив був бідний принц" (Соціальне – сукупність певних рис та особливостей суспільних, інтегрована індивідом чи

спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя). Принц розумів, що його королівство було невеличке і збідніле, але, маючи честь і гідність, цінуючи красу, він ризикнув випробувати долю, і, керуючись цінніснораціональною дією (дія, в основі якої лежать етичні і моральні норми і правила загальноприйняті суспільством), надіслав принцесі найкращі дарунки, які мав.

У казці «Свинопас» дії розгортаються на рівні мікросоціології, (оскільки рівень соціологічного аналізу, орієнтований на безпосередню взаємодію між людьми у повсякденних мінливих соціальних обставинах).

Соціальне явище, (коли дії одного індивіда обумовлюються діями іншого), постає перед нами у казці постійно, коли принц наймається до короля свинопасом; коли принцеса відправляє фрейлін дізнатися вартість «горщечка із дзвіночками»; коли свинопас відмовляє зустрічним вартісним умовам принцеси, — в усіх випадках учасники взаємодії (інтеракції) керуються вмотивованими діями (дії, що мають певні духовні чи матеріальні мотиви).

Зразок 2. Приклад соціологічної уяви. Виконала студентка групи МО-11 Чугай Марина, 2012 рік.

«Чи закохувались ви коли-небудь? Безперечно, що так. Більшість людей ще зі свого підліткового віку знають, що це таке закохатись. Романтичне почуття любові є для багатьох із нас найсильнішим переживанням, яке ми коли-небудь спізнавали. Чому люди закохуються? Відповідь на це запитання здається на перший погляд очевидною. В коханні знаходить вияв фізичний та особистісний потяг, який двоє індивідів відчувають одне до одного. Сьогодні ми можемо ставитися скептично до поняття любов навіки», але ніхто не стане заперечувати, що закоханість — це та частина життєвого досвіду, яка виникає з базових людських емоцій. Якщо двоє закохуються одне в одного, то цілком природно, що вони прагнуть особистісного та сексуального завершення своїх взаємин — можливо, у формі шлюбу.

Проте ця ситуація, яка сьогодні видається нам самоочевидною, насправді досить рідкісна. Закоханість — це не той досвід, який переживають більшість людей у світі, а коли й переживають, то нечасто пов'язують із думкою про одруження. Ідея романтичного кохання набула повсюдного поширення в нашому суспільстві зовсім

недавно, а в більшості культур узагалі ніколи й не існувала.

Лише в новітні часи на любов і сексуальність стали дивитись, як на тісно пов'язані почуття. Історик середньовічної Європи Джон Босвел зазначив, якими дивними є сучасні уявлення про романтичне кохання. В середньовічній Європі ніхто, по суті, не одружувався з кохання. Була навіть така середньовічна приказка: «Палке кохання до своєї дружини — це подружня зрада». У ті часи і ще багато сторіч потому чоловіки та жінки брали шлюб тільки для того, щоб утримати власність у руках родини або задля народження й виховання дітей, які працюватимуть у родинному господарстві. По одруженні чоловік і жінка могли стати близькими одне одному; проте це відбувалося, як правило, після шлюбу, а не раніше. Подеколи люди мали сексуальні взаємини поза шлюбом, але це пробуджувало в них лише частку тих емоцій, які ми ототожнюємо з коханням. На романтичне кохання дивилися, в кращому випадку, як на слабкість, а в гіршому — як на хворобу.

Наше сьгоднішнє поведження майже цілком протилежне. *«Усі, хто поринає сьогодні в «море кохання», вважають це чимось цілком природним... Дуже мало дотеперішніх або неіндустріалізованих сучасних культур погодилися б із незаперечним на Заході твердженням, що «мета чоловіка — покохати жінку, а мета жінки — покохати чоловіка». Більшість людей у більшості історичних епох та країн визнали б таке визначення духовних поривань людини надто вбогим!»*

Таким чином, романтичне кохання не можна вважати за природне для людини; воно формується під дією широких суспільних та історичних впливів. А це якраз ті впливи, що вивчають соціологи.

Більшість із нас сприймають світ відповідно до знайомих характеристик з нашого особистого життя. Соціологія показує, що треба мати набагато ширший погляд на те, чому ми є такі, як ми є, і чому ми поведимося так, а не інакше. Вона вчить нас, що те, що ми сприймаємо, як природне й неминуче, добре або істинне, може й не історичних та суспільних сил. Розуміння витончених, але складних і глибоких способів, в які індивідуальне життя кожного з нас віддзеркалює контексти нашого соціального досвіду, є фундаментальним для соціологічного світогляду.

Зразок 3. Соціологія паління. Виконав студент групи УПЕП-11

1. *Конформізм* — схильність людини підкорюватись загальноприйнятій думці та поглядам, більшість починають палити тільки через те, що так роблять інші. У різних суспільствах відсоток паліїв різний.

2. *Паління, як наркотик*, паління викликає залежність і більшість людей не може покинути палити «Бросить курить можуть все, але не все можуть не начати заново».

3. *Паління— причина багатьох захворювань*, що впливають на смертність, народжуваність і стан здоров'я майбутніх поколінь.

4. *Паління, як частка сімейного бюджету*: люди відмовляються від споживання інших товарів і послуг, віддаючи перевагу палінню.

5. *Паління, як засіб спілкування*: доведений психологами факт, що двом людям, які виконують ті ж самі дії одночасно (палять) легше знайти спільну мову, приклад цього можна побачити в університетському місці для паління (на східнях 6 корпусу), там більшість людей вільно спілкуються зі вже знайомими їм людьми та тими, яких вони не знали раніше.

6. *Паління, як засіб прибутку*: продаж тютюну— це великі гроги за які ведуть боротьбу виробники з багатьох країн, люди працюють на виробництві тютюну, що є досить нелегкою працею, та отримують за це гроші, на які існують їхні сім'ї. Крім того, багато непрямих доходів від паління — лікарі отримують гроші за лікування наслідків паління і тому подібне.

7. *Паління, як «дратівник»*: паління в громадських місцях дратує людей, які не палять, що є потенційною соціальною небезпекою.

8. *Паління, як частина історії*. Мабуть усі добре пам'ятають трубку миру, а образ Фіделя Кастро без сигари у зубах, навіть, не приходить на думку.

9. *Паління, як хвилинка для роздумування*: коли людині задають питання і вона повинна відразу відповісти, то цигарка, сигара чи трубка дає декілька секунд на роздуми, саме тому, вище згаданий Фідель Кастро завжди ходив із сигарою, так само робив і Черчіль, і дотепер багато хто так робить.

10. *Паління, як причина сварок у сім'ях*: Коли одна людина у сім'ї палить, а інша ні, то можуть виникати суперечки, або, наприклад, відносини батьки-діти, батьки забороняють палити, і часто сварять за це.

11. *Паління, як прояв певного соціального стану*: чим багатша

людина, тим кращі цигарки вона палить; добре закарбований в уяві образ «аристократа» з трубкою або мундштуком.

12. *Паління, як традиція:* паління кальяну у східних країнах, є традицією, жителі це роблять майже кожен день.

13. *Паління, як альтернатива використанню тютюну:* крім того, що тютюн палять, з нього ще виготовляють тканину, в'яжуть канати.

14. *Паління, як причина багатьох пожеж:* багато пожеж відбувається через непогашені цигарки, що призводить до значних наслідків: матеріальних збитків, травм чи смерті людей.

15. *Паління, як стереотип:* реклама давно вже сформувала образ успішної людини, яка палить, якщо уважно простежити за всіма рекламами цигарок, то можна побачити, що в них усіх показані успішні люди приблизно 30-и років, повні сил.

Тема 2. Організація соціологічних досліджень, методи збирання та аналізу соціологічної інформації

План заняття.

1. Соціологічне дослідження: сутність, види та етапи проведення.
2. Характеристика програми конкретного соціологічного дослідження.
3. Генеральна та вибіркова сукупність в соціологічному дослідженні.
4. Методи проведення конкретного соціологічного дослідження (кзд).

Література: [3, 5, 8, 10, 12, 17, 20, 36]

Соціологічне дослідження можна визначити як систему логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур, пов'язаних між собою єдиною метою: отримання достовірних даних про явище або процес, які вивчаються, про тенденції та протиріччя їх розвитку. Отримані дані використовують для збагачення наукового знання або у практиці управління соціальним життям.

Соціологічне дослідження включає в себе послідовні етапи: розробка Програми та інструментарію; добір інформації; підготовка добраної інформації до опрацювання та її опрацювання; аналіз отриманої інформації, підведення підсумків дослідження, формулювання висновків та рекомендацій.

Незважаючи на те, що кожне соціологічне дослідження включає вищезазначені етапи, єдиної, уніфікованої форми соціологічних

процедур, придатних для вивчення проблем різної складності, не існує.

Поділ соціологічних досліджень на види залежить від ступеня складності, актуальності, мети, потреб замовників, наукової спроможності тощо.

У кожному конкретному соціологічному дослідженні роль стрижневого кореня виконує програма соціологічного дослідження, яка обумовлює його змістовно-смыслову цінність, якість та надійність здобутої інформації.

Програма соціологічного дослідження складається з багатьох компонентів. Перечисліть їх.

У процесі проведення соціологічного дослідження найбільш часто плануються такі основні методи добору інформації: аналіз документів, опитування, спостереження. Слід розібратися з ними детальніше.

- **Дайте визначення наведених визначень і понять:** соціологічне дослідження, етапи проведення ксд, види соціологічних досліджень, програма соціологічних досліджень, об'єкт і предмет соціологічних досліджень, гіпотеза, респондент, вибірка, методи, робочий час дослідження.

- **Питання для обговорення:**

1. Розкрийте сутність соціологічного дослідження, назвіть етапи його проведення.

2. Що таке програма в соціологічному дослідженні, дайте її характеристику.

3. Поясніть, що таке вибірка в соціологічному дослідженні. Які є типи вибірок?

4. Що таке гіпотеза в соціологічному дослідженні? Які види гіпотез Ви знаєте?

5. В чому суть генеральної та вибіркової сукупності?

- **Контрольні питання.**

1. В яких випадках на Вашу думку в соціології вдаються до:

- спостереження;
- експерименту;
- аналізу документів;
- опитуванню.

2. В чому сутність соціологічного опитування, які його особливості?

3. Що значить соціометричне опитування, які його особливості?

4. Що таке інтерв'ю, в чому його переваги і недоліки?

5. Охарактеризуйте різні види соціологічних досліджень.

- **Вибрати вірні відповіді на запитання тестів.**

1. Соціологічним дослідженням називають:

- а) методологічна та методична база, яка забезпечує проведення опитування респондентів з актуальних питань;
- б) система процедур, які сприяють отриманню нових знань про досліджуваний об'єкт, з метою вирішення конкретних теоретичних та соціальних проблем;
- в) збирання емпіричного матеріалу, з метою вирішення конкретних завдань;
- г) уточнення основного змісту явища.

2. Основним науковим документом соціологічного дослідження є:

- а) програма соціологічного дослідження;
- б) стратегічний план;
- в) робоча програма;
- г) анкета.

3. Наукова гіпотеза – це:

- а) визначення методу збору інформації;
- б) припущення;
- в) затверджена теорія;
- г) неперевірені практикою положення.

4. Соціологічне дослідження дає змогу:

- а) мати точну картину матеріального світу;
- б) сформувані конкретні заходи щодо вдосконалення соціальної дійсності;
- в) поглибити уявлення про сутність природних явищ;
- г) сформувані програму взаємопов'язаних заходів.

5. Фундаментальні соціологічні дослідження це:

- а) дослідження шляхів, форм та засобів удосконалення діяльності конкретних соціальних об'єктів;
- б) дослідження міждисциплінарних проблем, які поєднують елементи фундаментальних та прикладних досліджень;
- в) дослідження спрямовані на виявлення та аналіз соціальних тенденцій, закономірностей розвитку і пов'язані з вирішенням складних соціальних проблем;
- г) дослідження засобів та методів збору соціологічної інформації.

- **Виконати практичні завдання.**

Завдання 1. Що таке Програма соціологічного дослідження?

Визначте, які з пунктів стосуються методичної, а які методологічної частини Програми соціологічного дослідження:

- а) розробка стратегічного плану дослідження;
- б) вибір і опис методів добору первинної соціологічної інформації;
- в) формування та обґрунтування проблеми;
- г) визначення досліджуваної сукупності, розробка вибірки дослідження;
- д) розробка мети і завдань дослідження;
- е) визначення об'єкта і предмета дослідження;
- ж) опис схеми аналізу отриманих даних;
- з) формування робочих гіпотез дослідження;
- и) системний аналіз об'єкта дослідження;
- к) інтерпретація основних понять дослідження.

Завдання 2. З метою розвитку туристичної галузі в Україні група дослідників на замовлення виконала певну роботу і склала відповідні рекомендації. У ході роботи дослідниками були використані відеоматеріали, порівняльні таблиці, схеми і програми маршрутів, точне дослідження змісту текстових масивів з метою виявлення чи виміру соціальних тенденцій, репрезентованих цими масивами.

Визначте, якими методами соціологічного дослідження користувалися дослідники, обґрунтуйте відповідь.

Завдання 3. У чому полягає зміст методу спостереження, які бувають спостереження?

Індивідуальні творчі завдання.

Завдання 1. Запропонуйте Ваше віртуальне соціологічне дослідження за вказаним зразком. де і коли найчастіше використовують метод спостереження. Аргументуйте, навівши прилади.

1. Що таке соціологічне дослідження.
2. Етапи Вашого соціологічного дослідження, на якому етапі Ви складатимете Програму вашого дослідження.
3. Мета вашого соціологічного дослідження.
4. Що є об'єктом вашого соціологічного дослідження?
5. Що є предметом вашого соціологічного дослідження?
6. Класифікуйте ваше соціологічне дослідження:

А. За часом	експрес
короткострокове
середньострокове
довгострокове
Б. За видами завдань	фундаментальне
прикладне
комплексне
В. За характером поставлених цілей	розвідувальне
описове
аналітичне
Г. За замовником	госпрозрахункове
держбюджетне

7. Чи будете ви використовувати вибірку (генеральну чи вибірку сукупність)?

8. Аргументуйте, які за формою питання ви використовували при складанні анкети (відкриті, напіввідкриті, шкальні, альтернативні, питання з преамбулою, питання таблиці).

9. Які питання за предметним змістом зустрічаються у вашій анкеті (про факти, про знання, про думки, про мотиви)?

10. Який спосіб розповсюдження анкет ви будете використовувати (роздатковий, поштовий, телетайпний)?

Тематика соціологічних досліджень

1. Чи вважаєте ви актуальною проблему здоров'я у нашому суспільстві?
2. Фактори, що впливають на рейтинг професій.
3. Вплив на вибір абітурієнтом форми навчання.
4. Вільний час та світ захоплень студентів.
5. Студентський гуртожиток. Проблеми та перспективи.
6. Взаємовідносини студентів у групі.
7. Чи подобається вам університетська їдальня?
8. Чи допитлива сучасна молодь?
9. Джерела інформації для студентів.
10. Морально-етичні норми. Пережиток минулого чи необхідна вимога — існування суспільства?
11. Засоби зв'язку у житті сучасної молоді.
12. Чим ви керуєтеся при виборі парфумів?
13. Фактори подолання наркотизації молоді.

14. Спорт у вашому житті.
15. Пріоритет професійного вибору.
16. Медичне обслуговування в Україні,
17. Чи є Україна демократичною країною?
18. Ваше ставлення до лікарських засобів
19. Реклама у вашому житті.
20. Громадянське суспільство: далеко чи близько?
21. Україна і проблеми євроінтеграції.
22. Гендерна політика в Україні.
23. Компроміс. Де розумні межі?
24. Девіантна поведінка сучасної молоді.
25. Чи задовольняє Вас рівень професійної підготовки у ВНЗ?
26. Книга, театральна вистава, кіно у житті сучасної молоді.
27. Життєві ідеали у формуванні особистості.
28. Можете запропонувати і вибрати іншу тематику на ваш розсуд.

- **Зразок виконання індивідуального творчого завдання.**

Зразок 1. Віртуальне соціологічне дослідження на тему: «Чи потрібно Україні вступати до Світової організації торгівлі?» Виконала група у складі Омельчук Ірини та Наумець Михайла, студенти групи АБС - 41, 2012 р.

1. Соціологічне дослідження— це складний комплекс методичних, організаційних та технічних засобів, спрямованих на досягнення дослідницьких цілей і завдань.

2. Існує чотири етапи соціологічного дослідження:

- підготовка —обдумування цілей, програми і плану, визначення засобів, термінів, способів опрацювання інформації;
- добір первинної соціологічної інформації (записи дослідника. виписки із документів тощо);
- підготовка добраної інформації до опрацювання і безпосереднє опрацювання;
- заключний - аналіз опрацювання інформації, вироблення рекомендацій для замовника.

Програма соціологічного дослідження це науковий документ, який регламентує всі етапи підготовки, стадії підготовки, організації та проведення соціологічного дослідження.

Програма соціологічного дослідження включає два взаємопов'язані блоки — методологічний та методичний.

У свою чергу методологічний блок:

а) включає такі компоненти:

- формулювання теми, мети і завдання соціологічного дослідження;

- визначення об'єкта і предмета соціологічного дослідження;

- інтерпретація основних понять;

б) має такі складники:

- розрахунок і обґрунтування вибірки,

- підбір і обґрунтування завдань;

- розробка стратегічною і робочого плану завдання.

Програму соціологічного дослідження ми склали на першому етапі (підготовка).

Програма соціологічного дослідження

Тема: Чи потрібно Україні вступати до Світової організації торгівлі?

Обґрунтування теми соціологічного дослідження Ми вибрали цю тему тому, що питання вступу до Світової організації торгівлі є актуальним для України. Вітчизняні науковці з цього приводу розділилися на три ворогуючі табори. Одні стверджують, що Україні не слід вступати до Світової організації торгівлі. Інші, навпаки, говорять, що нам треба зробити цей відповідальний крок і якнайшвидше. Третя тупа вчених схиляється до думки, що Україні треба вступити до Світової організації торгівлі, але дещо пізніше, коли наша держава, так би мовити, «стане на ноги».

Процес вступу до Світової організації торгівлі надзвичайно трудомісткий. Доведеться провести багато змін. Перша з них — це гармонізація законодавства, тобто приведення пою до світ всіх норм.

Доведеться розробити регуляторний інструментарій, який би сприяв повноцінній роботі наших підприємців на світових ринках.

І це ще неповний перелік тих змін, які треба буде які треба буде реалізовувати Україні.

Якщо ми не вступимо до Світової організації торгівлі, то можемо залишитися поза світовою системою. На даний момент Україна не є ланкою технологічного ланцюжка, що формується в глобалізованому світі. Наш вітчизняний виробник не включений до міжнародною поділу праці, що негативно впливає на торгівлю з іншими країнами.

Якщо ми вступимо до Світової організації торгівлі через рік то це може викликати ряд негативних наслідків буде відмінене

субсидування деяких галузей; великі втрати понесуть вітчизняні виробники, які не готові до жорсткої конкуренції, що панує на світовому ринку.

Якщо ж ми вступимо до Світової організації торгівлі через вісім чи десять років, то за цей час зможемо підготуватися до цього кроку. Уряд міг би розробити ряд заходів, які б мінімізували вплив негативних наслідків вступу до Світової організації торгівлі і т.д.

Крім того, ми мусимо розуміти, що наслідки вступу до Світової організації торгівлі можуть бути як прямі, та і непрямі. Одні з них настануть одразу, інші — дещо пізніше. Тобто в питанні вступу до Світової організації торгівлі є надзвичайно багато «але», «крім того», «чи» і т.д.

Все це думки вчених. А що з цього приводу думають пересічні громадяни України?

Мета: прагнення на основі соціологічних даних виявити особливості ставлення респондентів до вступу України у Світову організацію торгівлі.

Об'єкт: представники різних вікових категорій, які є основним витчком інформації про роль Світової організації торгівлі в житті українського суспільства.

Предмет: ставлення населення України до Світової організації торгівлі і вступу до цієї організації.

Основні поняття:

Світова організація торгівлі— це міжнародна організація, що функціонує на основі багатосторонніх договорів, в яких містяться принципи і правила міжнародної торгівлі, обов'язкові для країн-учасниць;

субсидія — грошова або натуральна допомога, яка надається державою за рахунок коштів державного бюджету місцевим органам влади, підприємствам, організаціям, іншим державним та фізичним особам;

субсидування — процес надання субсидії;

експорт — вивіз із країни товарів, капіталу, цінних паперів, послуг тощо для реалізації їх на зовнішньому ринку;

інвестиція — довготермінове вкладення капіталу у підприємства різних галузей народного господарства в середині країни чи за кордоном;

інвестування — процес вкладення інвестицій;

дискримінація— обмеження прав держав, юридичних чи фізичних

Європейський Союз— політико-економічне об'єднання держав Західної Європи, спільні рішення якого обов'язкові для всіх країн-учасниць;

Євразійське Економічне Співтовариство — економічне об'єднання країн-учасниць СНД.

Гіпотеза: попередній аналіз матеріалів про ставлення українців до Світової організації торгівлі виявив, що наші співвітчизники розділилися на два табори. Одні хочуть бачити Україну членом Світової організації торгівлі, а інші не хочуть.

У зв'язку з ним питання анкети будуть направлені на виявлення ставлення українців до Світової організації торгівлі та вступу до цієї організації. За допомогою деяких питань анкети ми з'ясуємо ставлення населення до змін, які будуть викликані вступом до Світової організації торгівлі.

За видами завдань: фундаментальне (виявляє фундаментальні тенденції, закономірності розвитку і розв'язання складних соціальних проблем суспільства).

За часом: середньострокове (6-36 місяців).

За типом об'єкта: монографічне (дослідження проводять на одному і тому ж об'єкті).

За типом логічних завдань: описове (соціологічне дослідження, яке дає змогу за допомогою отриманої емпіричної інформації скласти цілісне уявлення про явище, яке вивчається).

За замовленням: держбюджете (замовлення державною структурою).

Вибірка: у нашому соціологічному дослідженні ми будемо застосовувати вибірку сукупність. Із 100 % респондентів 40 — це люди віком від 18 до 35 років 60 % - особи, старші за 35 років. Дане процентне співвідношення ми взяли з урахуванням того, що українська нація є старіючою. Крім того, наші респонденти є представниками різних професій, статей, мешканцями і міст, і сіл.

Завдання:

- виявлення дійсного ставлення населення до Світової організації торгівлі;

- виявлення ставлення населення до політики держави сі особно цього питання:

- виявлення готовності українців до змін після вступу до Світової організації торгівлі.

За формою у нашій анкеті ми використовували питання переважно альтернативні (питання, у яких передбачаються варіанти відповідей).

За змістом у нашій анкеті ми використовували питання:

- про знання (№№2, 12);
- про факти(11, 10, 9);
- про думки (№№4, 5, 6);
- про мотиви (№№- 8,15).

У даному дослідженні ми будемо використовувати роздатковий спосіб розповсюдження анкет, бо вважаємо його найбільш прийнятним у нашому випадку.

Анкета

Добрий день!

Наш соціологічний центр вивчає думку населення України.

Дане анкетне опитування має на меті виявити Вашу думку щодо входження України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Просимо Вас надати нам допомогу, заповнивши анкету. Разом з Вами ми сподіваємося, що результати опитування будуть враховані органами державного управління. Анкета анонімна, результати опитування будуть використані в загальному вигляді.

Анкета заповнюється досить просто. Вам необхідно уважно прочитати запитання і вибрати лише той варіант відповіді, який найбільше Вам підходить чи збігається з Вашою точкою зору. Потім вибраний варіант відповіді необхідно обвести кружечком.

1. Чи цікавитеся Ви політико-економічним життям України?
 - а) цікавлюся, постійно читаю газети та дивлюся новини;
 - б) цікавлюся, але читаю газети та дивлюся новини лише у вільний час;
 - в) не цікавлюся, політика та економіка не для мене.
2. Що на Вашу думку є СОТ?
 - а) вільний ринок;
 - б) економічне об'єднання країн;
 - в) політичне об'єднання країн.
3. Чи потрібно Україні вступити в СОТ?
 - а) потрібно;
 - б) не потрібно;
 - в) мені все одно.
4. Як Ви думаєте, чи готова Україна зараз вступити до СОТ?
 - а) так;

б)
в)

не знаю.

5. Як Ви думаете, чи потрібно Україні вдосконалитися перед вступом до СОТ?

а) так, частково; б) так, повністю; в) ні, усе досконало.

6. Як на Вашу думку, чи чекає СОТ на Україну?

а) так, ми їй потрібні;

б) можливо;

в) ні.

7. Які зміни викличе в Україні вступ до СОТ?

а) позитивні;

б) негативні;

в) і позитивні, і негативні.

8. Після вступу до СОТ на український ринок рине величезна кількість зарубіжних товарів. Як Ви ставитесь до цього?

а) це розширить асортимент товарів на українському ринку;

б) це призведе до наповнення нашого ринку неякісними товарами;

в) це призведе до знищення українського виробника.

9. Після вступу до СОТ припиниться субсидування аграрного сектора. Що Ви думаете з цього приводу?

а) аграрний сектор може прожити без субсидування;

б) не призведе до занепаду аграрного сектора;

в) Україна не зможе експортувати товари аграрного сектора на світовий ринок.

10. Вступ до СОТ може призвести до розширення інвестування деяких галузей економіки. Як Ви до цього ставитесь?

а) це призведе до поліпшення структури інвестицій;

б) це призведе до поглинання нашого ринку закордонними інвестиціями;

в) це викличе ряд позитивних і негативних наслідків.

11. За рік українські експортери втрачають 2-3 млрд. доларів США від дискримінаційних дій. Чи зміниться ця ситуація після вступу до СОТ.

а) безперечно, Україна стане частиною світової економічної системи;

б) я думаю, що все залишиться так само;

в) можливо, становище експортерів покращиться.

12. Вступ до СОТ прискорить структурні зміни в економіці України. Як це вплине на економіку нашої держави?

в) я не знаю.

13. Деякі фахівці стверджують, що Україні краще вступити до Євразійського Економічного Співтовариства. Саме там зосереджені інтереси України. Що Ви думаєте з цього приводу?

а) Україні треба вступити цього об'єднання

б) Україні не потрібно вступати до цього об'єднання;

в) Україні не потрібно вступати до жодного економічного об'єднання.

14. Деякі фахівці стверджують, що Україні, перш за все, треба стати членом Європейського Союзу, а потім нас візьмуть до СОТ. Як Ви до цього ставитесь?

а) Україні не треба вступати до ЄС, ми і так станемо членами СОТ;

б) Україні треба вступити до ЄС, якщо це прискорить процес вступу до СОТ;

в) я не знаю.

15. Яких змін Ви очікуєте особисто для себе після вступу до СОТ?

а) вступ до СОТ змінить моє економічне становище на гірше;

б) вступ до СОТ викличе зниження цін;

в) я зможу купувати товари всесвітньовідомих виробників.

Дякуємо Вам за згоду у співробітництві.

Змістовий модуль 3.

Тема 3. Соціологія особистості.

План заняття.

1. Особливості соціологічного аналізу особистості.

2. Сутність та структура особистості.

3. Типологія особистостей в соціології.

4. Процес соціалізації особистості.

Література [1, 4, 7, 10, 12, 16, 18, 30]

Соціологія особистості — це галузь соціології, яка вивчає особистість як соціальну систему, як об'єкт соціальних відносин. Особистість визначають як систему соціально значущих рис, що характеризують людину як продукт суспільного розвитку та включення в систему соціальних зв'язків. Структуру особистості становлять когнітивні, емоційні та поведінкові елементи, які опираються на потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації,

установку і, насамкінець, вибір особистості. На сьогодні є різний підхід до типологізації особистості. Наведіть приклади.

Процес засвоєння людиною певної системи знань, норм і цінностей, притаманний повноправним членам суспільства, називають соціалізацією. Є різні компоненти, фази та етапи соціалізації. Покажіть їх.

- **Дати визначення наведених термінів і понять:** особистість, людина, індивід, соціальний статус, соціальна роль, потреби, інтереси, цілі, цінності, девіантна поведінка, соціалізація, адаптація, інтеріоризація, де соціалізація, ре соціалізація.

- **Питання для обговорення.**

1. Проаналізуйте особистість як одиницю соціологічного аналізу.
2. Назвіть ключові поняття та категорії соціології особистості.
3. Охарактеризуйте основні проблеми соціології особистості.
4. В чому полягає суть соціалізації особистості?
5. Особистість в сучасному українському соціумі.

- **Контрольні питання.**

1. В чому різниця між поняттями „людина”, „індивід”, „індивідуальне”, „особистість”?
2. Що являє собою структура особистості?
3. Назвіть сутність соціального статусу та престижу особистості.
4. Із чого складається механізм соціалізації особистості?
5. Охарактеризуйте соціальні типи особистості.

- **Вибрати вірні відповіді на запитання тестів.**

1. Поняття “особистість” фіксує:
 - а) соціальну сутність людини;
 - б) соціально-біологічну;
 - в) біологічну;
 - г) етнічну.
2. Система оцінок і ціннісних життєвих орієнтацій складає в структурі особистості її:
 - а) художній потенціал;
 - б) аксіологічний потенціал;
 - в) гносеологічний потенціал;
 - г) комунікативний потенціал.
3. Зміна особистістю усталених норм і цінностей під впливом нового для неї соціального середовища дістала назву:
 - а) соціалізація;

- б) десоціалізація;
- в) ресоціалізація;
- г) індивідуалізація.

4. Фаза соціалізації особистості, що фіксує глибоке засвоєння нею існуючих в суспільстві соціальних норм та цінностей, дістала назву:

- а) ідентифікація;
- б) інтериорізація;
- в) адаптація;
- г) індивідуалізація.

5. Формування особистості здійснюється під впливом факторів:

- а) біологічних та соціальних;
- б) тільки соціальних;
- в) тільки біологічних;
- г) самовихованням

- **Виконати практичні завдання:**

Завдання 1. Запропонуйте 1-2 концепції формування особистості, з якою Ви познайомилися у процесі підготовки до семінарського заняття.

Завдання 2. Охарактеризуйте структурні (когнітивні, емоційні, поведінкові) елементи свого колеги по групі.

Завдання 3. Становлення людини включає два відносно автономні, але нерозривно пов'язані процеси:

- *натуральний*— це процес фізичного дозрівання індивіда (розвиток певної системи природно-детермінованих якостей);

- *соціальний*— визрівання індивіда як особистості (етапи залучення індивіда до людської культури, оволодіння суспільно необхідними знаннями, нормами, цінностями).

Подумайте й обґрунтуйте свою відповідь, чим обумовлена необхідність соціалізації особистості:

- а) біологічною конституцією людини;
- б) ні тим, ні іншим;
- в) і біологічними, і соціальними причинами?

- **Індивідуальні творчі завдання.**

Завдання 1. Кожен студент має взяти участь у рольовій грі, підготувавши у письмовому вигляді характеристику особи, роль якої буде виконувати і прогнозувати поведінку, мотивуючи, чому саме так

себе буде поводити людина у відповідній ситуації.

У характеристиці особи студент має описати особливості структурних елементів (когнітивні, емоційні, поведінкові) людини, роль якої буде виконувати. Віднести людину до певного типу особистостей, пояснити, чому саме таким типом наділив цю людину. Розписати, якими внутрішніми чинниками (потреби, установка, вибір) і зовнішніми чинниками (загальноприйняті норми, соціальні правові санкції, ситуація) керується людина у відповідній дії.

Рольова гра «На прийомі у лікаря «ультразвукове обстеження».

Варіант вихідної системи ролей:

- студент;
- викладач;
- підприємець середнього бізнесу;
- реалізатор з ринку;
- пенсіонер;
- домогосподарка;
- молода жінка з дитиною;
- офіцер Збройних Сил;
- священник;
- «новий» українець;
- лікар;
- медсестра.

Дія перша.

Біля кабінету лікаря збирається черга. Лікаря в кабінеті ще немає. Виходить медсестра і звертається до черги з проханням при вході до лікаря пред'являти талончик добровільного внеску на підтримку медичної галузі. Як статусний набір впливає на поведінку після повідомлення?

Дія друга.

Приходить лікар. Хтось із черги намагається прослизнути до лікаря в обхід інших. Як статус впливає на поведінку в однаковій ситуації?

Дія третя.

Інша медична сестра приводить трьох пацієнтів зі стаціонару і наполягає на їх терміновому обстеженні.

Дія четверта.

Лікаря терміново викликають у інше відділення для консультації. Рольова модель поведінки кожного.

Завдання 2. Відвідавши Рівненський обласний музично-драматичний театр, і подивившись театральну виставу студенти

повинні проінтерпретувати її. Для цього слід охарактеризувати дійових осіб і соціальні ролі, які вони виконували, чому вони ведуть себе саме так, як зображено на сцені. У характеристиці дійової особи студенти повинні описати структурні елементи зображуваного персонажу, описати внутрішні (потреби, установки, цінності і т.д.) і зовнішні (загальноприйняті норми у суспільстві, ситуації, санкції і т.і.) чинники його поведінки.

Головна мета інтерпретації театральної вистави – пояснити як статусні характеристики особи впливають на її поведінку. Подивитися на людей "збоку", впізнати серед дійових осіб своїх знайомих, друзів, сусідів і зробити висновки.

- **Зразки виконання творчого індивідуального завдання.**

Зразок 1. Виконала Пругівська Леся студентка гр. Ф-21, 2012 р..

Рольова гра «На прийомі у лікаря «ультразвукове обстеження»

Рольова гра на тему: «На прийомі у лікаря «ультразвукове обстеження». Дійові особи: студент, викладач, підприємець середнього бізнесу, реалізатор з ринку, пенсіонерка, домогосподарка, молода жінка з дитиною, офіцер збройних сил, юрист, «новий» українець, лікар, медсестра.

Вступ

Кожен із нас є особистістю з певним усталеним комплексом якостей, набутих під впливом відповідної культури суспільства, конкретних соціальних груп і спільнот, до яких ми належимо.

Особистість, взаємодіючи із суспільством, виявляє свої характерні риси, такі як самосвідомість, ціннісні орієнтації, соціальні відносини, внутрішню духовну структуру (потреби, інтереси, цінності, мотиви, соціальні норми, переконання, світоглядні принципи та ін.). Ці структурні елементи взаємодіючи і розвиваючись утворюють систему. Результатом цієї взаємодії є переконання — стандарти, за допомогою яких людина виявляє свої соціальні якості. Такі стандарти називаються стереотипами, що означає «тривалі, повторювальні».

Ми діємо відповідно до свого статусу в суспільстві, своєї соціальної ролі. Саме соціальний статус особистості охоплює узагальнену характеристику становища індивіда у суспільстві: професію, кваліфікацію, освіту, характер виконуваної праці, посаду, матеріальне становище, наявність влади, ділові відносини, належність до демографічних та етнічних груп.

Тому головна мета гри — зрозуміти, як статусний набір впливає на поведінку особистості; з'ясувати структуру особистості кожного

героя, які елементи диспозиції особистості (когнітивні, емоційні чи поведінкові) використовує герой при реагуванні на певні явища соціальної дійсності. Подивитися на людей «збоку», впізнати серед героїв своїх друзів, сусідів, знайомих та ін. На основі цього зробити певні висновки і, можливо, змінити щось у своїй структурі особистості.

Завданням гри є: моделювання певної життєвої ситуації, під час якої розвиваються взаємовідносини особистості у процесі соціальної взаємодії.

Характеристика дійової особи (реалізатор з ринку).

Моя героїня має низький соціальний статус у суспільстві, оскільки робота її вважається неprestижною, не цінується серед людей; напевне вона має лише середню або профтехнічну освіту: не обіймає ніякої посади, а тому її праця оплачується відповідно до кількості реалізованої продукції. Матеріальне становище її не задовольняє, але покращити його суттєво вона не може, тому що не має вищої освіти і зв'язків.

Як особистість вона є досить розумною жінкою, має власні думки і переконання, які не завжди є правильними, проте вона наполегливо їх відстоює. Має гарну пам'ять, тому дуже привітна з постійними клієнтами і, залежно від настрою та погоди, спілкується з іншими клієнтами. Сприймає дійсність відповідно до свого соціального середовища. При цьому, перш за все вона керується емоціями, які досить легко можуть переростати від прихильності до ненависті, від симпатії до антипатії; дуже заздрісна особа. Керується життєвим принципом : «моя хата скраю — нічого не знаю».

При вирішенні певних проблем проявляє сильну волю і наполегливість, часто користується своїм умінням переконувати, нав'язувати людям свою позицію.

Основними мотивами життєдіяльності даної особистості є: фізіологічні та екзистенціальні потреби (у безпеці свого існування, впевненості у завтрашньому дні, гарантованості праці), соціальні потреби. Реалізатор має певні соціальні цінності, які проявляються у тому, щоб розбагатіти, знайти нову роботу у теплому магазині, прогудувати свою сім'ю, допомагати батькам.

Цікавиться вона переважно серіалами, життям їхніх головних героїв; не байдужа до політичних подій у країні та світі.

Зневажає тих людей, які порушують соціальні норми, зневажливо ставляться до інших.

Дану особу можна віднести до традиціоналістичного типу особистості, оскільки вона орієнтована на цінності обов'язку, порядку, дисципліни, не виявляє самореалізації. Ця людина є дуже схильною до конфліктів, особливо конфронтаційного характеру, постійно є суб'єктом чвар.

У рольовій грі реалізатор з ринку виступає проти купівлі талона, з її точки зору це звичайне здирицтво. Вважає, що в лікарні, медпрацівники, усі дбають про покращення свого матеріального становища, а не про здоров'я людей.

Шокована тим, що хтось намагається прослизнути в кабінет лікаря поза чергою, а тому прагне цьому перешкодити.

Висновки. На прикладі даної рольової гри ми переконалися, що провідне місце у визначенні поведінки особистості посідає соціальна структура та соціальний статус особистості у суспільстві. Саме завдяки «статусному набору» особистості можливо спрогнозувати її дії в тій чи іншій життєвій ситуації.

Проаналізувавши рольову гру, ми дійшли висновку, що деякі особистості можуть проявляти девіантну поведінку, порушуючи усталені соціальні норми, а тому засуджуються іншими дійовими особами (прагнення деяких героїв пройти до кабінету лікаря поза чергою).

Але хочемо наголосити на тому, що ми склали характеристики і прогнозували дії героїв відповідно до певних стереотипних уявлень про певні професії людей, характер виконуваної ними праці. Тому не всі люди відповідних професій, статусу діють однаково у життєвих ситуаціях. (Деякі індивідуальні творчі завдання взяті із книги Нестуля О.О. Соціологія:практикум. Модульний варіант.-К.: 2009.-272с.)

Зразок 2. Соціологічний погляд на виставу "Сватання на Гончарівці". Виконав студент АБС – 41, Микола Франко.

"Сватання на Гончарівці" – перша соціально-побутова комедія в українській літературі. Вона була створена на потребу розвитку української театральної культури. В основу твору покладено гострий життєвий конфлікт: на перешкоді до одруження закоханих Уляни і Олексія стоять належність нареченого до кріпосного стану (соціальної страти), його бідність. Порушується питання соціальної нерівності в суспільстві.

Історія людства не знає суспільства без соціальної нерівності. Нерівність у доходах, власності, владі, престижу, становища, освіти і інших ознак. У складних суспільствах нерівність посилилась і

поділила людей на касты, верстви, класи, стани.

У виставі порушується питання кріпацтва (це система суспільних відносин в добу феодалізму за якої поміщик мав право на особу, працю, майно залежних від нього селян-кріпаків), кріпосного права. Проте автор п'єси намагається довести, що кріпосний стан не такий страшний "якщо в тебе добрий господар". Також у виставі показано яка думка про кріпацтво і панів склалась у народу.

Мати Уляни переймається за доньку, вона не хоче їй поганого життя і "неволі", тому вона намагається віддати Уляну заміж за дурненького Стецька проте багатого і вільного. В сучасному суспільстві також можна прослідкувати подібну тенденцію. Батьки, у яких не все склалося добре у житті хочуть своїм дітям щасливої безтурботної долі, відаючи їх заміж за багатих, заможних та статних. Дана п'єса має соціальний характер. Уляна не бачить щастя в грошах, вона добровільно йде за кріпосне ярмо за коханим. З позиції просвітницького гуманізму, в комедії засуджується влада грошей "куди не подивись кругом на світі орудують гроші... З грішми дурень невіглас є шанованим чим добрий, розумний, роботязий але бідний".

Уляну можна вважати представником девіантної поведінки, адже вона пішла проти усталених соціальних норм у суспільстві. Прикладом девіантної особи є також її батько Прокіп Шкурат, який є пияком і тому виникають конфлікти в його сім'ї.

"Сватання на Гончарівці" і сьогодні має успіх у глядача, адже розкриває одвічну проблему класової нерівності, родинних проблем, кохання.

Тема 4. Соціологія шлюбу і сім'ї.

1. Шлюб як об'єкт соціологічного аналізу.
2. Альтернативні та історичні форми шлюбу.
3. Сім'я як соціальний інститут.
4. Типологія та функції сім'ї.
5. Внутрішньосмейні відносини.

Література [3, 5, 8, 11, 14, 17, 23, 25, 33, 39].

Сім'я є предметом вивчення багатьох суспільних наук. За змістом, структурою та формою сім'я є історично змінювана мала соціальна група, заснована на родинних зв'язках та відносинами між подружжям, яка забезпечує розвиток соціальних та індивідуальних якостей особистості і здійснює певну економічну діяльність.

Першоосновою сім'ї є шлюб. Шлюб – це санкціонована і регульована суспільством форма взаємин між чоловіком і жінкою, що визначає їх права і обов'язки щодо них самих і дітей. При соціальному аналізі шлюбу треба дати його історичні та альтернативні форми.

У будь-якому суспільстві сім'я має подвійний характер. З одного боку, це соціальний інститут, з другого — мала група, яка має свої закономірності розвитку і функціонування. Звідси її залежність від суспільного устрою, економічних, політичних, релігійних відносин та одночасно — відносна самостійність.

Сім'ї, залежно від представлених у них різних поколінь, бувають нуклеарні (батьки і діти) та розширені (подружня пара, діти, батьки кого-небудь з подружжя, інші родичі і т. п.).

Головними питаннями кожної сім'ї є питання лідерства та розподілу обов'язків. Згідно з цими критеріями, соціологи виділяють три головних типи сім'ї:

1) традиційна (патріархальна) сім'я. Для неї характерно: існування під одним дахом мінімум трьох поколінь, роль лідера відводиться старшому чоловікові; економічна залежність жінки від чоловіка; функціональний розподіл сфер сімейного життя; визнання безумовного авторитету чоловіка в усіх питаннях;

2) нетрадиційна сім'я. В ній зберігаються установки на чоловіче лідерство та розподіл «жіночих» і «чоловічих» обов'язків, але, на відміну від першого типу, без достатніх на те економічних підстав;

3) егалітарна сім'я (сім'я рівних). Для такого типу характерні: пропорційний розподіл домашніх обов'язків, спільне прийняття рішень.

Функції сім'ї тісно пов'язані з її структурою. Тому предметом дослідження соціології сім'ї є функції подружньої взаємодії, батьківські стосовно до дітей, співробітництва між батьками, взаємодії дітей, взаємодії подружжя та їх батьків, взаємодія прабатьків і онуків.

- **Дати визначення наведених термінів і понять:** шлюб, сім'я, моногамія, полігамія, поліандрія, нуклеарна сім'я, тип сім'ї, життєвий цикл сім'ї, функції сім'ї, розлучення, тенденції розвитку сучасних сімей.

- **Питання для обговорення:**

1. Якому інституту сім'ї є базовим для всіх суспільств?
2. В чому суть історичного розвитку українського характеру

шлюбу і сім'ї?

3. На різних етапах розвитку українського суспільства в ньому фіксувалися різні форми сім'ї. Доведіть це на прикладах з історії.

4. Чи правомірні твердження про загибель сім'ї як соціального інституту?

5. Чим зумовлене зростання кількості розлучень в наш час?

- **Контрольні питання:**

1. Що вивчає соціологія шлюбу і сім'ї?

2. дайте визначення шлюбу, розкрийте його історичні і альтернативні форми.

3. Дайте визначення сім'ї. Які проблеми вивчаються при розгляді сім'ї як соціального інституту і як малої соціальної групи?

4. Охарактеризуйте основні типи сімей.

5. Розкрийте зміст функцій сім'ї.

6. Проаналізуйте тенденції розвитку сучасних шлюбно-сімейних відносин.

- **Вибрати вірні відповіді на запитання тестів:**

1. Соціологія сім'ї виникла:

а) у 40-ві роки XIX ст.;

в) у 20-ті роки XX ст.;

б) у кінці XIX ст.;

г) у 50-ті роки XX ст.

2. Переважною формою екзогамного шлюбу, який передбачав статеві зв'язки між представниками різних родів, був шлюб:

а) парний; б) груповий; в) полігамний; г) моногамний.

3. У наш час найбільш поширена:

а) екзогамія; б) полігамія; в) моногамія; г) ендогамія.

4. Моногамія – це шлюб між:

а) одним і декількома індивідами;

б) між декількома сім'ями;

в) між однією жінкою і декількома чоловіками;

г) між одним чоловіком і однією.

5. Сім'я – це:

а) соціальний інститут; б) мала соціальна група; в) община;

г) одночасно і соціальний інститут і мала соціальна група.

- **Виконати практичні завдання:**

Завдання 1. Визначте, до якого типу сім'ї можна віднести сім'ю, у якій ви живете: традиційна, нетрадиційна, егалітарна. (обґрунтуйте свою відповідь).

Завдання 2. Охарактеризуйте свою сім'ю як нуклеарну чи

Завдання 3. Охарактеризуйте кожну функцію вашої сім'ї.

Завдання 4. Проаналізуйте соціальні і правові умови укладення шлюбу в Україні.

Завдання 5. Охарактеризуйте які Ви знаєте типи шлюбно-сімейних відносин. Сім'я в якій Ви живете до якого типу належить. Аргументуйте.

V. Організація самостійної роботи.

Позааудиторна самостійна робота студентів включає наступні види діяльності:

- конспектування першоджерел і іншої навчальної літератури;
- опрацювання навчального матеріалу (по конспектах, навчальній і науковій літературі);
- вивчення навчального матеріалу, перенесеного з аудиторних занять на самостійне опрацювання;
- написання есе та рефератів;
- виконання домашніх завдань;
- написання наукових статей та участь у семінарах, конференціях тощо;
- підготовку до заліку (іспиту).

V. 1. Завдання для (самостійної) позааудиторної роботи.

На самостійне вивчення виносяться окремі питання наступних тем:
Змістовий модуль 1. Тема 1. Соціологія як наука.

1. Специфіка соціологічного підходу до розуміння суспільства.
2. Соціологічна уява, її характеристики.
3. Закономірності соціології.
4. Зв'язок соціології з іншими науками.

Література [1, 2, 9, 14, 22, 27, 29]

Тема 2. Суспільство як соціальна система.

1. Основні теоретичні підходи до аналізу суспільства. Системний підхід.
2. Типологія суспільств.
3. Глобалізація та розвиток суспільств.

Література [2, 4, 8, 11, 13, 17, 25]

Тема 3. Соціальна структура суспільства.

1. Соціальні спільноти та групи.
2. Соціальні інститути: причини виникнення, етапи утворення.
3. Теорія класів, теорія еліт.
4. Студентство як професійна група.

Література [2, 4, 8, 11, 13, 17, 25, 38]

Тема 4. Організація соціологічних досліджень, методи збирання та аналіз соціологічної інформації.

1. Програма та робочий план конкретно-соціологічного дослідження.
2. Генеральна та вибіркова сукупність в КСД.
3. Метод аналізу документів в соціології.
4. Опитування і його види в соціології.
5. Інтерв'ю як метод опитування.
6. Спостереження в соціології.
7. Метод експерименту в соціології.

Література [3, 5, 8, 10, 12, 17, 20, 36]

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Соціологія особистості.

1. Особливості соціологічного аналізу особистості.
2. Соціальний статус і система соціально-функціональних ролей особистості.
3. Девіантна поведінка особистості: види, причини виникнення.
4. Ієрархічна теорія потреб А.Маслоу.

Література [1, 4, 7, 10, 12, 16, 18, 30]

Тема 6. Соціологія праці і управління трудовим колективом.

1. Зв'язок соціології праці з іншими науками про працю.
2. Соціологія праці, управління і менеджмент.
3. Трудовий колектив як соціальна спільнота і соціальна організація.
4. Конфлікти в трудових колективах і шляхи їх вирішення.

Література [1, 5, 8, 11, 13, 27, 29]

Тема 7. Соціологія шлюбу і сім'ї.

1. Шлюб в Україні.
2. Історичні форми шлюбу і сім'ї.
3. Проблеми відносин в студентських сім'ях.

Література [3, 5, 8, 11, 14, 17, 23, 25, 33, 39]

V. 2. Питання для контролю самостійно опрацьованого матеріалу

1. Проаналізуйте специфіку вивчення суспільства соціологічною наукою.
2. За допомогою соціологічної уяви проаналізуйте соціальну обумовленість користування мобільними телефонами.
3. За яким критеріями здійснюють типологію соціальних законів.
4. В чому проявляється зв'язок соціології з іншими науками.
5. Проаналізуйте теоретичні підходи до аналізу суспільства (атомістична теорія, теорія соціальних груп, організаційні та системні теорії).
6. Розкрийте типологію суспільств.
7. Назвіть і охарактеризуйте соціальні спільноти та групи.
8. Назвіть і охарактеризуйте соціальні інститути.
9. Поясніть відмінність між поняттями "клас" і "страта".
10. В чому суть "теорії класів" і "теорії еліти".
11. Розкрийте сутність і зміст основних компонентів програми і робочого плану соціологічного дослідження.
12. Поясніть що таке вибірка, які є типи вибірок.
13. Охарактеризуйте переваги та недоліки соціологічного опитування (анкетування), інтерв'ю, спостереження, контент-аналізу..
14. Доведіть необхідність і доцільність проведення соціального моніторингу.
15. В чому виявляються особливості соціологічного вивчення особи?
16. Як взаємопов'язані соціальний статус і соціальні ролі особистості?
17. Як називається поведінка, що відхиляється від прийнятих у суспільстві цінно-нормативних стандартів? Поясніть.
18. Якими є різновиди і причини виникнення девіації?
19. Якими є основні елементи соціальної структури особистості?
20. Як відбувається соціалізація особи?
21. Проаналізуйте зв'язок соціології праці з іншими науками про працю.
22. Чим пояснюється зростання ролі соціології праці та

управління в умовах ринкової економіки в Україні.

23. Що спільного і відмінного в предметі дослідження соціології праці, управління і менеджменту.

24. Трудовий колектив, як соціальна організація: класифікація, структура, функції.

25. Охарактеризуйте сутність, причини виникнення і шляхи подолання конфліктів в трудових колективах.

26. Проаналізуйте розвиток шлюбу в Україні як соціального інституту.

27. Дайте характеристику шлюбу і сім'ї як об'єктів соціологічного аналізу.

28. Проаналізуйте історичні та альтернативні форми шлюбу та сім'ї.

29. Чому в соціології сьогодні особлива увага приділяється альтернативним формам шлюбу і новим формам сім'ї.

30. Які існують тенденції і закономірності шлюбно-сімейних відносин в сучасному світі та Україні.

V. 3. Завдання для самоконтролю знань (залікові та екзаменаційні питання).

1. Об'єкт і предмет вивчення соціології.
2. Категорії та функції соціології.
3. Структура соціології за Р.Мертоном.
4. Роль і місце соціології в житті суспільства.
5. Передумови виникнення соціології.
6. Розвиток соціології в XIX ст. О.Конт, Г.Спенсер, К.Маркс.
7. Розвиток соціології в XIX ст. Е.Дюркгейм, М.Вебер, Ч.Кулі.
8. Розвиток соціології в XX ст.
9. Сучасні соціологічні теорії.
10. Розвиток соціології в Україні.
11. Сутність, характеристика та типологія суспільств.
12. Суспільство: теорії його вивчення.
13. Сутність, види та чинники соціальних змін.
14. Характеристики суспільства як системи.
15. Сутність соціальної структури суспільства та її складові елементи.
16. Сучасні концепції соціальної структури суспільства.
17. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність.
18. Особливості соціальної структури сучасної України.

19. Сутність понять "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість".

20. Формування і розвиток особистості.
21. Структура і типологія особистості.
22. Соціалізація особи.
23. Праця як соціально-економічна категорія: основні завдання і проблеми соціології праці:
24. Поняття, структура та функції трудового колективу.
25. Типологія трудових колективів.
26. Стилi та методи керівництва в трудовому колективі.
27. Причини виникнення та шляхи подолання конфліктів в трудових колективах.
28. Шлюб: сутність, структура, історичні та альтернативні форми.
29. Сім'я як мала соціальна група і як соціальний інститут.
30. Сім'я: сутність, структура, типологія, функції.
31. Види сучасних шлюбно-сімейних відносин.
32. Протиріччя в сучасних шлюбно-сімейних відносинах.
33. Тенденції і закономірності розвитку сучасних шлюбно-сімейних відносин.
34. Сутність та організація соціологічних досліджень.
35. Етапи проведення соціологічних досліджень.
36. Програма соціологічних досліджень.
37. Гіпотеза в соціологічному дослідженні.
38. Основні методи збору соціологічної інформації.
39. Опитування в соціології.
40. Експеримент як метод соціологічних досліджень.
41. Спостереження: плюси і мінуси спостережень.
42. Аналіз документів у соціології.

V.4. Тематика рефератів.

1. Соціологія – систематичне вивчення людського суспільства.
2. Сучасне інформаційне суспільство як суб'єкт соціологічного дослідження.
3. Західна соціологія в XIX ст., основні напрямки і проблеми.
4. Найбільш впливові напрями соціологічної теорії XX ст.
5. Студентство – соціально-професійна група чи клас?
6. Соціальні витоки середнього класу в Україні.
7. Маргінальність українського суспільства.
8. Сучасна демографічна ситуація в Україні і світі.

9. Міжетнічні конфлікти: причини виникнення та шляхи вирішення.
10. Соціальні проблеми молоді в Україні, світі.
11. Соціальні аспекти інженерної праці.
12. Студентська сім'я – за чи проти?
13. Вплив ЗМІ на формування девіантної поведінки.
14. Гендер та сексуальність.
15. Проблема насильства над жінками та шляхи його подолання.
16. Революція і тероризм як види політичної боротьби поза правилами.
17. Родинно-подружні стосунки і релігія.
18. Релігія і суспільні зміни на зламі століть.
19. Аналіз впливу мережі Internet на соціальне життя.
20. Глобалізація та розвиток суспільства.

V.5. Тематика есе

Жанр есе це висвітлення матеріалу з індивідуально-психологічного боку соціальних явищ. За допомогою есе можна зрозуміти моральну позицію автора, яка активізує соціологічну свідомість, руйнує дані стереотипи і шукає нові форми розуміння соціологічної дійсності.

У жанрі есе крім наукових тверджень використовують суперечності, сумніви, роздуми, художні образи. Жанр есе спонукає студентів самим робити висновки і шукати шляхи вирішення своїх проблем, що виникають у суспільстві. В жанрі есе доречно використати цитати, вислови вчених, видатних політиків, письменників і т. ін. Мова есе образна, жива має виконувати повні умови , а саме: "простота і стислість тексту повинні поєднуватися з високою значеневою й інтелектуальною концентрацією, есе має бути як умога привабливішим" / Малахова Ж.Д., Огаренко В.М. Викладання соціології: досвід інноваційних прийомів.-К.:2008. – 280 .

Студентам пропонується написати фрагменти лекції-есе з вищеназваних тем дисципліни "Соціологія"- (ст.6 цієї методички).

VI. Засоби проведення поточного і підсумкового контролю знань.

VI. 1. Питання поточного контролю до першого модуля

1. Коли виникає соціологія як самостійна наука?
2. Хто вважається засновником соціології як самостійної науки?
3. Що означає термін соціологія?

4. Назвіть і охарактеризуйте соціальні спільноти.

5. Дайте визначення соціології.

6. Охарактеризуйте спільні та відмінні риси об'єкта і предмета соціології як науки.

7. Чим відрізняється предмет соціології від предметів інших наук про суспільство?

8. Дайте розширену характеристику основних функцій соціології.

9. Аргументуйте твердження про соціологію як одну з провідних соціально – гуманітарних дисциплін.

10. Які особливості категорії „соціальне” в соціології?

11. Охарактеризуйте сутність та типологію суспільства.

12. У чому виявляється специфіка соціальних закономірностей?

13. Поясніть соціальну суть особистості, процес її соціалізації.

14. Зобразіть у вигляді схеми, до яких соціальних спільнот може входити студент.

15. Назвіть функції, які виконують наступні соціальні інститути: сімейні, правові, політичні, релігійні, професійно – промислові.

16. Охарактеризуйте причини виникнення соціології як самостійної науки.

17. Охарактеризуйте сутність соціальної структури суспільства і її складові елементи.

18. Проаналізуйте основні теорії, що пояснюють особливості соціальної структури суспільства.

19. Охарактеризуйте роль соціології у житті суспільства.

20. Яка суть соціальної стратифікації та соціальної мобільності?

VI. 2. Питання поточного контролю до другого модуля

1. В чому полягає специфіка праці як соціально-економічної категорії?

2. Поясніть в чому полягає соціальна сутність праці.

3. Як співвідносяться поняття „зміст праці”, „суспільна форма праці” і „характер праці”?

4. Охарактеризуйте сутність, структуру та функції трудового колективу.

5. Проаналізуйте типологію трудових колективів.

6. Охарактеризуйте стилі та методи керівництва в трудовому колективі.

7. Поясніть, причини виникнення і шляхи подолання конфліктів

8. Охарактеризуйте шлюб і сім'ю з соціологічної точки зору.
9. Проаналізуйте сім'ю як малу соціальну групу як соціальний інститут.
10. Дайте аналіз сім'ї: сутність, структура, функції.
11. Які є види сучасних шлюбно-сімейних відносин?
12. Проаналізуйте протиріччя сучасних шлюбно-сімейних відносин.
13. Поясніть тенденції сучасних шлюбно-сімейних відносин.
14. Охарактеризуйте етапи проведення соціологічного дослідження.
15. Визначте сутність та організацію соціологічного дослідження.
16. Охарактеризуйте програму та робочий план соціологічного дослідження.
17. Що таке гіпотеза в соціологічному дослідженні. Які вони бувають. Наведіть приклади.
18. Назвіть і дайте характеристику основних методів соціологічних досліджень.
19. Охарактеризуйте метод аналізу документів в соціології.
20. Дайте аналіз опитування в соціології. Назвіть його плюси та мінуси.

VI.3. Питання для підсумкового контролю знань (іспиту)

1. Об'єкт і предмет соціології.
2. Націоналізм, партіотизм, космополітизм як вища суспільного життя.
3. Сутність шлюбу та його альтернативні форми.
4. Категорії соціології: соціальне, соціальна спільнота, соціальні відносини, соціальний інститут.
5. Етнонаціональна структура та проблеми етнонаціонального розвитку України.
6. Умови формування та розвитку сімейно-шлюбних відносин.
7. Структура соціології.
8. Протиріччя в сучасних сімейно-шлюбних відносинах. Розлучення та їх наслідки.
9. Передумови виникнення соціології. Розвиток соціологічної думки в XIX столітті.
10. назвіть і охарактеризуйте соціальні спільноти як елементи суспільства.

11. Сім'я як соціальний інститут. Соціальні функції сім'ї.
 12. Сучасні соціологічні теорії: структурного функціоналізму, соціального конфлікту, символічного інтеракціонізму.
 13. Сутність і завдання соціології праці.
 14. Студентська сім'я, її особливості та проблеми.
 15. Сутність соціальної структури суспільства та її складові елементи.
 16. Функції соціології.
 17. Теорія класів в соціології.
 18. Трудовий колектив: сутність, структура та функції.
 19. Сім'я як первинний осередок суспільства. Типи сімей.
 20. Теорія еліти.
 21. Основні категорії соціології праці.
 22. Теорії соціальної стратифікації та соціальної мобільності.
 23. Керівник в системі управління трудовим колективом. Методи та стилі керівництва.
 24. Соціологічне дослідження: поняття, види, етапи.
 25. Розвиток соціологічної науки в ХХ столітті.
 26. Етнічна структура суспільства.
 27. Генеральна та вибіркова сукупність в соціологічному дослідженні. Види вибірки.
 28. Соціальна структура та тенденції її розвитку в Україні на сучасному етапі.
 29. Суспільство: сутність, типологія.
 30. Опитування в соціологічному дослідженні. Види опитувань.
 31. Конфлікти в трудовому колективі та шляхи їх вирішення.
 32. Зв'язок соціології з іншими соціально-гуманітарними науками.
 33. Сутність анкетування як методу збирання інформації, його переваги та недоліки.
 34. Соціалізація людини: сутність, основні чинники та фази.
 35. Типологія осіб за їх участю в дозвільній культурній діяльності.
- Наведіть приклади із життя.
36. Основні види та етапи соціологічних досліджень.
 37. Функції соціології.
 38. Сутність етносу та його історичні форми.
 39. Спостереження в соціології. Види спостережень.
 40. Міжетнічні процеси в сучасному світі.
 41. Вивчення документів як метод збирання первинної соціологічної інформації.

42. Ознаки і характеристика суспільства як системи.

43. Чинники і фактори соціальних змін.

44. Сутність понять “людина”, “індивід”, “особистість”, “індивідуальність”.

45. Основні характеристики сучасних національно-етнічних спільнот.

46. Типологія особистостей в соціології.

47. Що таке нація та які існують теорії націй?

48. Що спільного і відмінного в поняттях "клас" і "страта" в соціології.

49. Студентська сім'я за і проти.

50. Тенденції та проблеми розвитку сучасних сімейно-шлюбних відносин.

51. Сутність і структура особистості.

52. Програма соціального дослідження.

VIII. 1. Критерії оцінки знань студентів

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни «Соціологія» є такі:

- виконання всіх видів навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни;

- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;

- вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;

- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);

- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань;

- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на семінарських, індивідуальних заняттях та консультаціях, результати самостійної роботи студентів) проводиться за такими критеріями у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

VIII.2. Шкала оцінювання студентів заочної форми навчання

Вид контролю	Виконання контрольної роботи				Захист	Індивідуальне творче завдання	Аудиторна робота	Іспит	Всього
	теоретичне питання	проблемні питання	трактовка понять	оформлення					
іспит	10	10	7	3	10		20	40	100
залік	10	10	7	3	10	30	30		100

Література Основна

1. Соціологія. Модульний курс . Навч. пос. під. ред. Семке Н.М. – Х., 2009. – 352с.
2. Черниш Н.Й. Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. – К. 2009. – 468 с.
3. Каменська Е.Н. Соціологія: Курс лекцій – Ростов на Дону, 2006. – 160 с.
4. Пшеничнюк О.В., Романовська О.В. Соціологія: Посібник для підготовки до іспитів. – К., 2005. – 152с.
5. Семке Н.М. Соціологія. Шпаргалка для студента. – Х., 2007. – 32с.
6. Практикум по соціології: Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів освіти / За ред. В.Г. Пічі. – Л., 2006. – 368 с.
7. Соціологія: Підр. для студентів вищих навч. закладів / Під ред. Городяненко В.Г. – К.: 2006. – 560с.
8. Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. Соціологія: Навч. посібник. – К., 2009. – 550с.
9. Дворецька Г.В. Соціологія: Навч. пос. – К.: 2004. – 472 с.
10. Примуш М.В. Загальна соціологія: Навч. пос. – К.: 2008. – 592 с.
11. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. пос. – К., 2006. – 464 с.
12. Соціологія: підручник. Під ред. Требіна М.П. – Х., 2010. – 224с.
13. Васков Ю.Г., Мостовая И.В. Социология: Учебник для вузов. – М., 2005. – 432 с.
14. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К., 2008. – 408 с.
15. Соціологія: Підручник. Під ред. Осипової Н.П. – К., 2008. – 336 с.
16. Сірий Є.В Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії – Навч. пос. – К., 2007. – 480 с.
17. Танчин І.З. Соціологія: Навч. посіб. – К.: 2007. – 351 с.
18. Соціологія: підр. для студентів вищ. навч. закл. Під ред. Волович В.Г., Горлач М.І., Кремень В.Г. – К.: 2009. – 808с.
19. Соціологія: Експериментальний курс лекцій. – Т., 2007. – 220с.
20. Технологии социологического исследования (курс лекций) /

Панина Н.В. – К., 2010. – 277 с.

21. Подольська Е.А., Подольська Т.В. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей. – К., 2009. – 352с.
22. Юрій М.Ф. Соціологія: Підручник. – К., 2007. – 288 с.
23. Соціологія. Курс лекцій / За ред. Старовойта І.С. – Т., 2009. – 176с.
24. Кузьменко Т.М. Соціологія. Навч. пос. – К., 2010. – 320 с.
25. Жоль К.К. Соціологія: Навч. пос. – К., 2005. – 440 с.
26. Болотіна Є.В., Мішура В.Б. Соціологія: Навч. посіб. – К., 2007. – 128 с.
27. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В., Социология: Учебн. пособие . – К., 2005. – 272с.

Додаткова

28. Гідденс Е. Соціологія. К. 1999. – 726с.
29. Соціальні та галузеві соціології: Навч. посіб. Під ред. Тимченка В.Є. – К., 2003. – 304с.
30. Социология: Краткий тематический словарь. Под. ред. Волкова Н.Г. – Ростов –н/Д, 2001. – 320 с.
31. Соціологія культури: Навч. пос. Під ред. Семашка О.М., Пічі В.М. – К., Л. 2002. - 334с.
32. Огаренко В.М., Малахов Ж.Д. Соціологія малих груп. Підручник. – К., 2005. – 292 с.
33. Психологія сім'ї: навч. пос. під ред. Поліщука В.М. – Суми, 2009. – 282 с.
34. Прикладная социология: Учебное пособие. Под ред. Колесникова Ю.С. – Ростов н/Д, 2001. – 320 с.
35. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навч. пос. – К., 2002. – 140 с.
36. Технології прикладних соціологічних досліджень. Навч.-метод. Посіб. – К., 2003. – 124с.
37. Нестуля О.О. Практикум . –К. 2009 – 272 с.
38. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації. Навч. пос. – Л., 2009. – 328 с.
39. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Під ред. Пічі В.М. – К. Л. 2002. – 480 с.
40. Соціологія короткий енциклопедичний словник: Під ред.. Воловича В.І. – К.: 1998. – 736 с.